

schelp laag een eind naar binnen hebben teruggetrokken. De boorsponsen doorboren zoowel de schelpen van levende schelpdieren als leeg schelpen."

Ook Prof. VAN OORDT te Leiden, wien ik een serie foto's zond, kwam tot de conclusie, dat de schelp er een was van een *Spondylus*-soort, vermoedelijk van *S. varians*. Volgens hem komen bij oudere exemplaren dergelijke luchtkamers in de schelp regelmatig voor, wat ook soms het geval is bij gewone oesters met dikke schelpen.

Dus zou zoo'n schelp als deze toch geen monstrositeit zijn, wat mij ook waarschijnlijker voorkomt. Zooals in het begin reeds medegedeeld is, is er ook een enkel gaatje, dat blijkbaar in de schaal van het nog levende weekdier geboord was, en door hem hersteld; het dier reageerde daarop niet met het vormen van een nieuwen wand en een nieuwe luchtkamer.

D. VAN MULLEM.

IETS OVER HET VOEDSEL VAN DEN PANTER

Op directe waarneming berustende gegevens over het voedsel van den Indischen panter zijn in de bestaande geschriften vrij schaarsch en uit het tot nu toe medegedeelde valt niet op te maken, dat dit roofdier, evenals zijn Afrikaansche verwant, een zeer uitgesproken *apenjager* is. Toch is dit laatste, althans minstens in sommige streken, inderdaad het geval. In de omgeving van de onderneming Pasir Datar (bij Soekaboemi) vonden wij in de uitwerpselen ¹⁾ bijna nooit anders dan haren en beenderresten van apen. Deze voorliefde is overigens den Soendaneezen wel bekend, zooals o.a. blijkt uit een fabel die bij hen algemeen bekend is en die moet verklaren, waarom er „meer monjets dan loetoengs” zijn. „Oorspronkelijk” moesten volgens een bepaalde schikking, de loetoengs éénmaal per jaar, de monjets daarentegen éénmaal per maand een exemplaar van hun geslacht aan de panthers offeren. Den monjets gelukte 't echter door een bepaalde list aan deze overeenkomst een dusdanigen draai te geven, dat per slot van rekening de rollen werden omgekeerd, d.w.z. de monjets offerden éénmaal, de loetoengs twaalfmaal per jaar. Ziedaar de reden waarom er „meer monjets dan loetoengs” zijn. (De panter schijnt overigens juist minder loetoengs dan andere apen te verorberen: wij vonden slechts bij wijze van uitzondering loetoengharen in de uitwerpselen).

Men schijnt over 't algemeen geneigd te zijn aan te nemen, dat de panter zich ook veel met wilde zwijnen voedt. Te Pasir Datar werd nooit een cadaver van een door een panter geslagen wild varken gevonden, wel éénmaal, volgens mededeeling van mijn vader, een kidang. (Herhaaldelijk werden door ons op de onderneming uitgezette *axis*-herten en ook menigmaal kleinvee door panthers geroofd). Dit niet vinden van zwijnen kan mogelijkerwijze daarin zijn verklaring vinden, dat deze dieren misschien meer op plaatsen overweldigd worden waar slechts zelden menschen komen. In bepaalde gebieden waarin panthers voorkomen leven echter zoo weinig zwijnen, dat deze laatste als voedselbron practisch uitgeschakeld kunnen worden. Zoo is 't bijv. in de hooggelegen wouden (althans die van Pangrango

¹⁾ De analyse der uitwerpselen is hier de beste onderzoekingsmethode. Op grond van dergelijk onderzoek kunnen wij 't best beoordeelen, wat regel en wat uitzondering is. Wat men aan cadavers van geslagen dieren vindt, betreft meestal juist zeldzamere gevallen.

en Gedé) waar wij slechts tijdelijk varkens (= hun sporen) hebben aangetroffen. Panters zijn hier echter, naar 't schijnt, niet al te zeldzaam. Wij vonden de sporen zelfs tot op den top van den Pangrango (3200 m) en uitwerpselen op den kam van den Géde-krater. In dit gebied maken waarschijnlijk kidangs (die hier niet zeldzaam zijn) een groot deel van het voedsel uit naast apen. — *Semnopithecus maurus* komt nog tot op groote hoogte voor en éénmaal zag ik een exemplaar van *S. mitratus* zelfs op den top van den Pangrango. — Andere diersoorten waarvan wij (van elke soort éénmaal) konden vaststellen dat zij een panter ten prooi waren gevallen zijn *Arctogale leucotis* en *Mydaus meliceps*. Mijn vader vond namelijk van beide soorten (van *Arctogale* op Pasir Datar en van den stinkdas op ongeveer 2000 m op de zuidhelling van den Pangrango) overblijfselen in den vorm van resten, die een panter van zijn maaltijd had overgelaten.

Hoe weten de panters de apen te bemachtigen? Dat dit op klaarlichten dag gebeuren kan door besluipen en dan plotseling bespringen, bewijst de op bladzijde 42 van dezen jaargang vermelde waarneming van H. BARTELS. Het is echter duidelijk dat een dergelijke gunstige gelegenheid zich slechts bij uitzondering voordoet, en wij moeten wel aannemen dat deze vangmethode onder de genoemde omstandigheden (d.w.z. bij dag) slechts zelden kan worden toegepast.

's Nachts kunnen de panters hun prooi wellicht bemachtigen door op de boomen te klimmen, waarop de apen slapen. Maar er is nog een derde mogelijkheid. Op den Goenoeng Masigit (bij Tjibadak) deden mijn broer voornoemd en ik eens de volgende waarneming. Wij bevonden ons 's namiddags niet zeer ver van den top van genoemden berg, toen wij plotseling een geluid vernamen, dat denken deed aan een zwaar hijgen, zwak beginnend, langzamerhand sterker wordend en dan weer zwak eindigend. Het begin en 't laatste gedeelte van het geluid herinnerden, op den tamelijk grooten afstand gehoord, zeer sterk aan het geruisch dat de jaarvogel bij 't vliegen veroorzaakt. Het kwam van den top van den berg, ongetwijfeld van onder een grooten kiara, in welks kruin wij eenige loetoengs, die telkens hun zware stem lieten hooren, als bezeten heen en weer zagen springen. Zonder eenigen twijfel was 't eerstbedoelde geluid van een panter afkomstig. Het lijkt mij nu goed mogelijk, dat wanneer een panter 's nachts een dergelijk gebrul onder een boom aanheft, waarop apen slapen, dat dan allicht één hunner op het hooren van de stem van zijn doodsvijand zoo schrikt, dat hij tracht te vluchten, in de duisternis misgrijpt en omlaagstort. Het een en ander blijft natuurlijk voorloopig theorie en het zal niet al te gemakkelijk zijn om achter de waarheid te komen. Maar misschien zijn er onder de lezers van „De Tropische Natuur” wel jagers, die opheldering kunnen geven. Mijn broer hoorde eens nabij den Kawah Kemodjan boven Bandoeng midden in den nacht loetoengs zwaar te keer gaan en hij is van meening dat een panter hiervan de oorzaak kan zijn geweest. Het is interessant, met deze waarnemingen te vergelijken wat SCHILLINGS over Afrika schrijft: „Unter Umständen wird ihr Schreien und Lärmen sehr laut und durchdringend, namentlich zur Nachtzeit, wenn die Affen sich gegenseitig vor den Leoparden warnen. Wenn plötzlich in dunkler Nacht sich dies angstvolle Schreien, die hohen Fisteltöne der Jungen, das tiefe Brummen und Knurren der alten Affen vernehmen lässt, gefolgt vielleicht für kurze Augenblicke von dem lauten Geknurr des furchtbaren Feindes der Affen, des Leoparden, so wird dies ein nächtliches Konzert, das zweifellos zu

den eindruckvollsten Naturlauten afrikanischer Wildnis gehört. (C. G. SCHILLINGS, *Mit Blitzlicht und Büchse im Zauber der Eleléscho*. 12e druk, bldz. 233).

Behalve bedoeld gebrul heeft de panter nog een ander geluid, dat ik éénmaal, maar dan vele keeren achtereen, gehoord heb, en wel eveneens op klaarlichten dag (namelijk laat in den morgen). Aan dit geluid, dat de dieren mogelijkerwijze vooral in den paartijd laten hooren, en dat dan dus o. a. zou dienen om de geslachten tot elkaar te brengen, heeft de panter zijn Soendaneeschen naam *ker oed* ¹⁾ te danken. Deze naam, kort uitgesproken, geeft 't bedoelde geluid zeer goed weer,

Het is een meening, die men algemeen hoort verkondigen en die ook in verschillende dierboeken te lezen is, dat panthers en tijgers uitsluitend versch vleesch eten en uitsluitend vleesch van door hen zelf gedoode dieren. Hoe onjuist 't laatste gedeelte van deze bewering is, bewijzen de ervaringen die verschillende jagers in Afrika en in Engelsch Indië hebben opgedaan. De Afrikaansche panter eet wel degelijk ook vleesch van dieren die hij niet zelf gedood heeft, doch valt uit de mij ten dienste staande berichten niet op te maken in hoeverre dit vleesch nog versch was, dan wel reeds tot ontbinding was overgegaan. Hoe is 't hiermede gesteld bij den Indischen panter? Aangaande den tijger deed ik een waarneming, die mij destijds, in verband met de bovenbedoelde meening, in hooge mate verraste. Nabij de zuidwestkust van de Preanger werd mij namelijk eens het cadaver van een oud mannetjeszwijn getoond, dat ongeveer tien dagen of nog langer te voren was geschoten, en dat men in 't bosch had laten liggen. Het bevond zich begrijpelijkerwijze reeds in een ver gevorderd stadium van ontbinding. De lijkenlucht die een cadaver van enkele dagen oud kenmerkt had reeds grootendeels plaats gemaakt voor een sterke ammoniaklucht en de vliegenlarven hadden reeds een groot gedeelte van 't opruimingswerk voleindigd. Het nog overgebleven vleesch was in een half vloeibare grauwwitte massa overgegaan. Hoe verwonderd keek ik op, toen ik bij mijn terugkomst een of twee dagen later constateerde, dat een tijger deze laatste resten had opgeruimd. Hij had slechts enkele beenderen overgelaten! De verse sporen in den door den regen opgeweekten bodem in combinatie met andere details sluiten een vergissing uit.

Bern, October 1928.

M. BARTELS Jr.

¹⁾ De Soendaneezen spreken (in verband met 't bekende feit, dat de panter zeer belust is op honden) ook wel, vooral wanneer 't kleine exemplaren betreft, van *ker oed andjing*.

EEN PAAR ALGEMEENE LORANTHACEEËN

Nu een begin gemaakt is met de bewerking der Loranthaceeën van Nederlandsch Indië, vraagt het Herbarium te Buitenzorg de aandacht der natuurliefhebbers voor deze hier zoo algemeen voorkomende en toch nog zoo slecht bekende kinderen van Flora, in de hoop, dat velen er toe zullen komen waarnemingen te verrichten omtrent den vormenrijkdom en de levenswijze dezer gewassen. Het Buitenzorgsch Herbarium wil gaarne zijn hulp verleen en ontveinst zich de hoop niet daardoor ook nu en dan eens nieuwe of zeldzame vormen toegezonden te krijgen.